

Asia: VN/31220/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi - Muut rikosprosessin sujuvoittamistoimet (vaihe 2)

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

-

2. Rikosilmoituksen kirjaamisvelvollisuus

-

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

-

4. Esitutkintatoimenpiteiden asettaminen tärkeysjärjestykseen

-

5. Esitutkinnan keskeyttäminen

-

6. Edunvalvojan määrääminen lapselle

Edunvalvojan sijaisen palkkion ja kustannusten takaisinkorvausvelvollisuudesta säättäminen viittaamalla oikeusapulain 22 §:ään on tarpeellinen ja perusteltu muutos.

Tässä yhteydessä tulisi ehdottomasti säätää myös siitä, että edunvalvojan sijaiselle maksettava palkkio määräytyisi oikeusavun palkkioperusteista annetun valtioneuvoston asetuksen mukaan. Nykyiselle oikeustilalle, jossa edunvalvojan sijaisen palkkio maksetaan tuomioistuinasioissa yleisesti käytetyn tuntiveloitusperusteen mukaisesti, ei ole hyväksyttävää perustetta ottaen huomioon erityisesti edunvalvojan sijaisten tavanomaisesti hoitamien asioiden laatu. Edunvalvojan sijaisen tehtävä ei ole usein myöskään edes yhtä vaativa kuin samassa asiassa toimivan oikeudenkäyntiavustajan tehtävä.

Asetuksenantovaltuuden lisääminen virka-ajan ulkopuolella annettavia väliaikaismääräyksiä varten on tarpeen, koska nykytilanne on ongelmallinen niin esitutkintaviranomaisten kuin käräjäoikeuksien kannalta. Asetuksenantovaltuuden lisäämisen yhteydessä tulisi päivittää myös ns. päivystysasetusta (953/2013) ja Oikeusministeriön päätöstä eräistä varallaolo- ja toimenpidekorvauksista (2.8.2014).

7. Kuulustelujen äänitallentaminen

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Oikeudenkäynneissä ilmenee toisinaan erimielisyyttä siitä, mitä joku on esitutkinnassa tarkalleen sanonut. Esitutkintapöytäkirjaan kirjattu kertomus on yleensä poliisin muodostama tiivistys esitutkinnassa kerrotuista asioista, joista ei käy ilmi sanatarkasti, miten keskustelu on todella edennyt. Esitutkintakertomuksen nauhoittaminen mahdollistaisi paremmin kertomuksen sisällön varmistamisen tuomioistuimessa ja voisi myös osaltaan vähentää perusteettomia oikeudenkäynnissä esitettäviä väitteitä esitutkintakertomuksen manipuloinnista kuten esityksen sivulla 27 todetaan.

Todettakoon, että mikäli poliisiviranomaisten kertomusten litterointiin kehitetään hallituksen esityksen sivulla 19 mainittuja teknisiä ratkaisuja, vastaavia voitaisiin hyödyntää myös OK 22 luvun 9 §:n tilanteissa käräjäoikeudessa.

8. Velvollisuus antaa loppulausunto

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana, koska se on omiaan edistämään myös oikeudenkäynnin valmistelua.

9. Tietojen luovuttaminen rikosrekisteristä

-

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Saatavillaolohaaste ja asiamiestiedoksianto

Rikosasioiden vastaajien haastamiseen liittyvät vaikeudet johtavat istuntojen peruuntumisiin ja hidastavat rikosasioiden käsittelyä. Koska ongelmat usein liittyvät vastaajan tavoittamiseen, tiedoksianto on kannattavaa järjestää tilanteessa, jossa esitutkintaviranomainen on henkilökohtaisessa kontaktissa vastaajaan. Käräjäoikeus pitää ehdotusta saatavillaolohaasteesta sinänsä hyvänä ja kannatettavana uudistuksena etenkin istuntojen peruuntumisten välttämiseksi, mutta ehdotettuun säännökseen liittyy useita kysymyksiä, jotka vaatisivat jatkovalmistelua. Näitä kysymyksiä on nostettu hyvin esille esimerkiksi Tuomariliiton antamassa lausunnossa.

Nykyisellään asiamiestiedoksianto ei liene kovin yleinen menettelytapa. Siten asiamiestiedoksiannon käyttöalan laajentaminen voi tehostaa oikeudenkäyntejä. Lainkohta edellyttää, että asiamiehellä on valtuutus haasteen vastaanottamiseen. Tavanomaisissa rikosasioissa vastaajilla ei kuitenkaan usein

ole vielä haasteen tiedoksiantovaiheessa lainoppinutta avustajaa, vaan he saattavat vasta haasteen saatuaan ryhtyä etsimään avustajaa. Mikäli vastaajalla on esitutinnan aikana lainoppinut avustaja, saattaisi olla hyödyllistä jo esitutinnan aikana tiedustella, valtuuttaako vastaaja avustajan ottamaan vastaan haasteen. Menettelyä nopeuttaisi, jos tieto valtuutuksesta ilmoitettaisiin tuomioistuimelle jo haastehakemuksen jättämisen yhteydessä.

2. Velvollisuus antaa ennakkovastaus

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Kuten esityksen sivulla 15 todetaan, koska velvollisuutta antaa lausumaa ei ole sanktioitu mitenkään, johtaa tämä käytännössä joskus tilanteisiin, että lausumapyyntöön ei reagoida ja mahdollinen uusi todistelu tai kannanotto syytteesen esitetään vasta pääkäsittelyssä. Vasta istunnossa esitetty todistelu, joka olisi voitu nimetä jo ennakkolausumassa, voi johtaa siihen, että pääkäsittely joudutaan peruuttamaan lisätutinnan tai riittävän todisteisiin perehtymisen mahdollistamiseksi.

3. Määräaika todisteiden esittämiselle

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Koska käräjäoikeusvaiheen preklusion asettaminen edellyttää valmisteluistunnon järjestämistä, se tulee kysymykseen vain keskimääräistä laajemmissa rikosasioissa, joissa preklusiosta on saatavissa suurimpia hyötyjä. Se ei siten rajoittane asianosaisten mahdollisuuksia esittää todistelua pääosassa rikosasioita. Asiassa, joissa järjestetään valmisteluistunto, asianosaisilla yleensä on lainoppineet avustajat, jotka tuntevat preklusion merkityksen. Nämä seikat ja preklusion harkinnanvaraisuus huomioiden käräjäoikeusvaiheen preklusio tuskin olennaisesti vaikeuttaisi ilman lainoppinutta avustajaa toimivien henkilöiden mahdollisuuksia esittää todistelua.

Ehdotetun ROL 5 luvun 10 a §:n 2 momentissa asetettujen kriteerien lisäksi vaihtoehtona voisi olla sitoa preklusio osapuolen laiminlyönteihin. Tällöin preklusio voitaisiin asettaa esimerkiksi, mikäli syntyy epäily, että osapuoli pyrkii viivästyttämään tai haittamaan prosessia. Ongelmana mainitussa lähestymistavassa on, että tällaisen epäilyksen syntyessä menettely on todennäköisesti jo jonkin verran viivästynyt. Nyt ehdotettu pykälä turvaa paremmin prosessin asianmukaisuutta ennakolta. Preklusion tarve lienee suurin pitkäkestoisissa ja laajoissa oikeudenkäynneissä, joissa todistelua voidaan yrittää tahallisesti esittää myöhässä ja siten pyrkiä sotkemaan oikeudenkäyntiä ja vaikeuttaa muiden osapuolten mahdollisuuksia reagoida uuteen todisteluun. Laajemmissa rikosasioissa on tarpeen laatia pääkäsittelylle aikataulu- ja istuntosuunnitelma. Etenkin tällaisissa tapauksissa olisi tärkeää, että tuomioistuin voi tarvittaessa preklusiolla estää taktisen viivyttelyn ja shikaaninomaisen prosessaamisen. Ehdotettu säännös on tästä näkökulmasta tarpeellinen.

4. Laki tuomioistuimen velvollisuudesta ilmoittaa eräistä ratkaisuistaan

-

Muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin tai vaihtoehtoihin toteuttamistapoihin?

-

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

-

3. Onko teillä huomioita säätämisyjärjestyksestä?

-

4. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

-

Heikkinen Timo
Itä-Uudenmaan kärjäoikeus